

СУДОВА РЕФОРМА

Пропозиції підготували експерти: Маркіян Галабала, Михайло Жернаков, Роман Куйбіда, Ірина Шiba.

Громадські організації, які входять до експертної групи РПР:

- Центр політико-правових реформ
- Фондація DEJURE

Проблеми, які має вирішити реформа

В Україні суди були і залишаються соціальною інституцією з одним із найнижчих рівнів довіри. [Наприкінці 2017 року](#) їм повністю довіряли всього 0,5% громадян, а загальний рівень довіри не перевищував 10%. Судова реформа, розпочата після Революції Гідності, не принесла бажаних результатів.

Новостворений Верховний Суд України (ВСУ) так і не став по-справжньому новим. Майже 80% його складу – старі судді, щонайменше 29 суддів не відповідають критеріям доброчесності. Очільниками ВСУ стали здебільшого колишні керівники ліквідованих вищих судів. Попри численні [заклики громадськості](#) вдосконалити процедури добору й оцінювання суддів, вони залишилися практично незмінними.

Певних зрушень вдалося досягти завдяки безпосередній участі громадськості в очищенні суддівського корпусу через Громадську раду доброчесності. Завдяки її діяльності вперше було конкретизовано критерії доброчесності і професійної етики та надано оцінку сотням суддів і кандидатів на посаду судді. Підвищені вимоги до декларування майна і родинних зв'язків, а також необхідність проходження перевірок і переатестацій спонукали чималу кількість суддів (більше двох тисяч) добровільно покинути посади. Водночас процедури призначення і переатестації суддів не стали [об'єктивними і прозорими](#), що завадило ефективному оновленню суддівського корпусу. Вища кваліфікаційна комісія суддів, яка на 2/3 складається з представників суддівського корпусу, легко долала «вето» Громадської ради доброчесності щодо суддів і кандидатів на посаду судді через відсутність реальних повноважень в ГРД.

Практично не змінилася ситуація із запровадженням повноцінного суду присяжних, реформою адвокатури і розвитком альтернативних (позасудових) способів вирішення спорів.

Введення спеціалізації суддів, які уповноважені розглядати кримінальні справи за участю дітей, можна оцінити позитивно, проте реформування системи правосуддя щодо дітей здійснюється повільно і непослідовно. Зокрема, досі не створено умов для виведення дітей у конфлікті із законом із системи кримінального судочинства та належного забезпечення захисту прав дітей – свідків та жертв злочинів.

Загалом можна констатувати, що, попри деякі зрушення, судова реформа в Україні провалена. Про це свідчать і результати соціологічних опитувань. Менше [1% громадян вважають](#) її повністю успішною.

Наслідком цього стало збереження політичного контролю над судами та консервація проблем у суддівському корпусі. У системі продовжує панувати корупція, яка є зручною не лише для суддів, а й тих, хто за допомогою корупції має можливість «вирішувати» свої питання в судах, зокрема недоброчесних політиків, олігархів. Кругова порука та усталеність корупційних зв'язків у системі правосуддя так і не були подолані і не дають можливості ефективно протидіяти корупційним явищам.

Нездатність судів забезпечити справедливість не лише стає на заваді захисту прав людини, негативно відбивається на довірі до держави, а й ставить під загрозу

прогрес в інших реформах. Відсутність належної роботи системи правосуддя [відлякує](#) інвесторів і перешкоджає економічному розвитку України.

З огляду на всі ці чинники існує нагальна необхідність переосмислити й перезапустити ті процеси, які складають судову реформу в Україні, насамперед змінити підходи до формування органів суддівського врядування, відповідальних за її впровадження, з наданням вирішальної ролі незалежним громадським експертам. Необхідно також зосередитися на підвищенні стандартів підготовки правників і роздержавленні вирішення спорів.

ЦІЛЬ 1. Зміна складу органів суддівського врядування задля ефективного очищення й оновлення корпусу

1. Створити нові кваліфікаційні і дисциплінарні органи для відбору суддів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Домогтися включення до складу цих органів щонайменше половини представників громадського сектору (правозахисників, журналістів, представників профільних ГО).

2. Посилити вплив громадськості на конкурс та оцінювання суддів через Громадську раду доброчесності до того часу, як її представники будуть включені до складу кваліфікаційних та дисциплінарних органів.

Рішення приймає: Верховна Рада України.

ЦІЛЬ 2. Незалежний та дієвий Вищий антикорупційний суд для розгляду справ про вищу посадову корупцію

1. Створити Вищий антикорупційний суд відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, провівши прозорий та чесний конкурс, і якнайшвидше розпочати його роботу.

2. Внести зміни до закону, якими створити окрему Антикорупційну палату в складі Верховного Суду України, сформувати її за процедурою відбору антикорупційних суддів.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Вища кваліфікаційна комісія суддів.

ЦІЛЬ 3. Повноцінна участь громадян у судочинстві

1. Запровадити суд присяжних, де присяжні виноситимуть вердикт щодо (не)винуватості особи, а суддя ухвалюватиме на основі вердикту вирок. Розширити сферу застосування суду присяжних.

2. Диверсифікувати механізм вирішення комерційних спорів. Для безстороннього вирішення комерційних спорів законодавчо забезпечити функціонування суду присяжних-арбітрів та дієвих третейських судів.

Рішення приймає: Верховна Рада України.

ЦІЛЬ 4. Забезпечено дружнє до дітей правосуддя

1. Забезпечити належний захист і ставлення до неповнолітніх у контакті із законом.

2. Зосередити зусилля на ранньому виведенні неповнолітніх із кримінального процесу та профілактичній роботі щодо злочинності серед неповнолітніх замість каральної.

3. Запровадити широке застосування альтернативних до позбавлення волі методів покарання до неповнолітніх у конфлікті із законом.

4. Створити належну законодавчу базу для функціонування ефективної системи правосуддя дітей.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Міністерство юстиції України.

ЦІЛЬ 5. Світові стандарти в правничій освіті та регулюванні правничих професій

1. Законодавчо визначити правничі професії (адвокат, суддя, прокурор, нотаріус) й умови доступу до них, відмежувати їх від інших професій, до яких можуть бути залучені правники.

2. Законодавчо запровадити високі європейські стандарти правничої освіти, які сприятимуть підготовці висококваліфікованих правників. Запровадити зовнішнє незалежне оцінювання як обов'язкову умову доступу до правничої професії.

3. Привести законодавство, що регулює професійну правничу діяльність (суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів), у відповідність до кращих європейських практик, сприяти підвищенню ефективності самоврядування правничих професій.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Міністерство юстиції України.

ЦІЛЬ 6. Ратифікований Римський статут Міжнародного кримінального суду

1. Президенту України внести на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи проект закону про ратифікацію Римського статуту, а Верховній Раді України – ухвалити цей документ.

Рішення приймає: Президент України, Верховна Рада України.